

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่
โครงการการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ในชุดวิจัยนี้ เป็นชุดโครงการย่อยที่ 2
ของการวิจัยการพัฒนาโครงการการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและยก
มาตรฐานการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วน
ร่วม (Participatory Action Research) ตั้งแต่เริ่มดำเนินการวิจัยจนเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งกิจกรรมการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ คือ
1) ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
2) พัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว โดยมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้
ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
การตลาดนำเที่ยวและบริการ ตลอดจนจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการ
พัฒนาทักษะแรงงานด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว
ของชุมชน และ 3) ประเมินผลการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ
จัดการท่องเที่ยว

**1.1. การศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการการมีส่วนร่วมในชุมชนในการ
จัดการการท่องเที่ยว** การดำเนินการในขั้นตอนนี้มุ่งที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง
คณะผู้วิจัยและชุมชน การเผยแพร่แนวคิดและกระบวนการวิจัยให้ชุมชนได้รับรู้ เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งในลักษณะของการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้ง
การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยดำเนินการใน 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษา
สภาพปัญหา และความต้องการในการแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
2) การศึกษาสมรรถนะ (Competency) ในการจัดการท่องเที่ยว และ 3) การพัฒนาการมีส่วนร่วม
ของชุมชนด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยใช้เทคนิค AIC และ Focus Group
Discussion กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกส่วน

4.1.1. ในการดำเนินการกิจกรรมข้างต้น ประกอบไปด้วยรายละเอียด 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาสมรรถนะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการตามกรอบแนวทางการวิจัย ซึ่งสามารถสรุปแนวคิดได้ ดังนี้

1) แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หลักการทำงาน ลักษณะของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมชุมชน ขั้นตอนและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวปัจจัยสนับสนุนและข้อจำกัดต่อความสำเร็จ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2) แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมได้แก่

2.1) การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ (1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม (3) การตรวจสอบประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรม และ (4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนามาจากแนวคิดของทาบ (Taba, 1962 : 12) ของเซเลอร์ อเล็กซานเดอร์ และลูอิส (Saylor ; Alexander&Lewis, 1981 : 28-39) ของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2533 : 1-23) และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

2.2) องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย หลักการและเหตุผลของหลักสูตรฝึกอบรม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม การวัดและประเมินผลการฝึกอบรม (Tyler, 1949 : 1; Taba, 1962 : 10; วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537 : 5; สงัด อุทรานันท์, 2535 : 244; ชำรง บัวศรี, 2532 : 8)

ขั้นที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

เป็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่โครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มหรือภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด เพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการฝึกอบรม โดยกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ไว้ 3 ประการ คือ (1) ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านสมรรถนะในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่กำลังประสบอยู่ (2) ลักษณะงานหรือกิจกรรมที่ชุมชนจะต้องกระทำเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวมีอะไรบ้าง (3) การที่ชุมชนจะปฏิบัติงานหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวได้นั้น ชุมชนต้องมีความรู้ความสามารถที่เพียงพอในด้านใดจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาด้านสมรรถนะในการจัดการท่องเที่ยว

ขั้นที่ 3 การจัดสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาเป็นพื้นฐานของการจัดกลุ่มสนทนากับกลุ่มแกนนำชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว ดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดกลุ่มสนทนาได้แก่ ตัวแทนที่เป็นกลุ่มแกนนำจากชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงข่ายภาคเหนือตอนบน จาก 8 ชุมชนได้แก่ 1) ชุมชนบ้านบ้านผาหมอน จังหวัดเชียงใหม่ 2) ชุมชนบ้านป่าคาสุขใจ – จะบู่ลี จังหวัดเชียงราย 3) ชุมชนบ้านทุ่งยาว จังหวัดลำพูน 4) ชุมชนบ้านร่องไฮ จังหวัดพะเยา 5) ชุมชนบ้านป่าหมาก จังหวัดแม่ฮ่องสอน 6) ชุมชนป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปาง 7) ชุมชนบ้านนาตอง จังหวัดแพร่และ 8) ชุมชนบ้านแจรงหลวง จังหวัดน่าน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการจัดกลุ่มสนทนาได้แก่ คำถามการสนทนา กล้องถ่ายภาพ แบบบันทึกการสนทนา และสมุดจดบันทึกข้อมูลสำหรับผู้จดบันทึกคำสนทนา และเทปบันทึกการสนทนา ซึ่งได้กำหนดประเด็นสนทนาไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

2.1) ประเด็นที่ 1 ความคิดเห็นที่มีต่อสมรรถนะที่คิดว่าจำเป็นต่อการจัดการท่องเที่ยวสำหรับชุมชนทั้ง 3 ด้านคือ สมรรถนะด้านใดที่มีความสำคัญที่สุดระหว่างสมรรถนะด้านความรู้ ความเข้าใจ ด้านเจตคติและด้านพฤติกรรมปฏิบัติงาน และชุมชนยังขาดสมรรถนะด้านใด โดยขอให้จัดลำดับความสำคัญตามลำดับที่ชุมชนต้องการพัฒนาด้วยการฝึกอบรม

2.2) ประเด็นที่ 2 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชุมชนต่อสมรรถนะในการจัดการท่องเที่ยวว่าควรจะมีเนื้อหา กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อประกอบการฝึกอบรม การวัดผลและประเมินผลในรูปแบบใด ควรจะดำเนินการฝึกอบรมอย่างไร และทางเลือกที่เป็นไปได้คืออะไร

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

3.1) ติดต่อประสานงานกับทีมผู้ประสานงานเครือข่ายการเรียนรู้และงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อคัดเลือกกลุ่มผู้ร่วมสนทนาที่คุณสมบัติตามเกณฑ์ 20 คน เพื่อนัดหมายกำหนดวัน เวลา สถานที่จัดกลุ่มสนทนา

3.2) ฝึกซ้อมการดำเนินการจัดกลุ่มสนทนาโดยมีผู้ช่วยวิจัยอีก 2 คน คือ ผู้บันทึกคำสนทนา ผู้อัดเทปคำสนทนา และผู้บันทึกภาพการประชุม

3.3) ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา ณ ห้องประชุมฝ่ายศึกษาและพัฒนาป่าไม้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 5 มีนาคม 2550 ระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักได้ร่วมกันสนทนาตามประเด็นที่กำหนด มีการจดบันทึกการสนทนา และถ่ายภาพประกอบการสนทนาจนได้ข้อมูลครบถ้วนตรงประเด็น โดยผู้วิจัยเป็นพิธีกรและผู้เปิด

ประเด็นถามคำถาม ตลอดจนกำกับการสนทนาของกลุ่มให้เป็นไปตามแนวทางของหัวข้อที่ศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ละเอียด ครอบคลุมที่สุด

4) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสนทนาวิเคราะห์สรุปผลตามประเด็นที่ตั้งคำถามไว้ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณากำหนดช่องว่างสมรรถนะ (competency gap) ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

1.1.2. การคัดเลือกชุมชนและเตรียมชุมชน

(1) คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชน ใน 8 จังหวัดของภาคเหนือตอนบนจังหวัดละ 1 ชุมชน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกคือ ชุมชนตัวอย่างจะต้องดำเนินการด้านการท่องเที่ยวชุมชนมาไม่น้อยกว่า 15 ปี รวมทั้งคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการเกื้อกูลส่งเสริมประชาสัมพันธ์และความเข้มแข็งชุมชนและสามารถดำรงรักษาแบบแผนความคิดจิตสำนึกที่ดั้งเดิมของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก รวมทั้งชุมชนสามารถร่วมกันวางแผนแก้ปัญหาผลกระทบจากวิกฤติและดำเนินการแผนด้วยตัวเอง โดยมีชุมชนที่เข้าหลักเกณฑ์นี้ดังนี้ คือ 1) ชุมชนบ้านผาหมอน อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ 2) ชุมชนบ้านจะบู่สี อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย 3) ชุมชนบ้านนาตอง อ.เมือง จ.แพร่ 4) ชุมชนบ้านแจรงหลวง อ.ปัว จ.น่าน 5) ชุมชนบ้านร่องไฮ (กว๊านพะเยา) อ.เมือง จ.พะเยา 6) ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง อ.เมืองปาน จ.ลำปาง 7) ชุมชนบ้านป่าหมาก จ.แม่ฮ่องสอน และ 8) ชุมชนบ้านทุ่งยาว อ.เมือง จ.ลำพูน

(2) คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนเพื่อแนะนำตนเองกับผู้นำและสมาชิกชุมชน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มผู้ให้บริการการท่องเที่ยว กลุ่มผู้ขายอาหารและเครื่องดื่ม ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะสร้างความเป็นกันเองและไว้วางใจกับชาวบ้าน ในขณะเดียวกันเป็นการสำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทุกด้าน ทั้งด้านประชากร ลักษณะและศักยภาพการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการของชุมชน พร้อมทั้งได้นำเสนอแนวทางการวิจัยที่คณะผู้วิจัยจะดำเนินการในพื้นที่ชุมชนระยะต่างๆ ให้กับสมาชิกในชุมชน

1.1.3. การวิเคราะห์ชุมชน

เป็นการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาโครงการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยใช้เทคนิคการประเมินสถานะการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งเป็นการดำเนินการร่วมกันบน

กลุ่มองค์กรชุมชนจะทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางกำหนดระเบียบ ข้อตกลง และกิจกรรมการท่อก่เกี่ยวข้องในชุมชน ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน อีกทั้งยังทำหน้าที่ต่อรองผลประโยชน์และการดำเนินการของบริษัทนำเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม กลุ่มดังกล่าวในชุมชนยังไม่เข้มแข็งพอที่จะต่อรองหรือกำหนดเงื่อนไขของการท่อก่เกี่ยวข้องในชุมชนของตนได้ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาน้อย อีกทั้งยังเป็นกลุ่มที่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่ ดังนั้นความริเริ่มของชุมชนส่วนใหญ่จึงไม่ได้เริ่มต้นจากชาวบ้านทำให้ความเข้มแข็งในการจัดการการท่อก่เกี่ยวข้องในชุมชนยังมีน้อยมาก

นอกจากนี้ จากกรอบแนวคิดการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าชุมชนที่มีความเข้มแข็งในกิจกรรมการท่อก่เกี่ยวข้อง จะต้องเป็นชุมชนที่มีลักษณะที่สำคัญ คือ การได้รับการส่งเสริมภูมิปัญญาและระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการการท่อก่เกี่ยวข้องในชุมชน มีการกำหนดโครงสร้างและกลไกการดำเนินการของกลุ่ม มีการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน และมีการร่วมกับปฏิบัติงานให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการกลุ่ม ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการการท่อก่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้ดำเนินกระบวนการวิจัย ดังนี้

1) การพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่อก่เกี่ยวข้อง โดยการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนประชาชน และผู้ประกอบการด้านการท่อก่เกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นในการวิเคราะห์ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่อก่เกี่ยวข้องของชุมชนของตน โดยการจัดให้มีการประชุมกลุ่มหรือเสวนากลุ่มเพื่อทบทวนวิธีการดำเนินกิจกรรมการท่อก่เกี่ยวข้องในชุมชนว่าได้ดำเนินการอย่างไร ครอบคลุมกระบวนการจัดการด้านการท่อก่เกี่ยวข้องที่ถูกต้องตามหลักการหรือไม่ ตลอดจนนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและผลสำเร็จของการดำเนินการที่ผ่านมา โดยใช้ดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรเป็นกรอบแนวคิดในการส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มชุมชนเกิดความเข้มแข็ง 4 ประการ ดังนี้

1.1) ด้านแหล่งท่อก่เกี่ยวข้องและทรัพยากรการท่อก่เกี่ยวข้อง

- 1.1.1) ทรัพยากรการท่อก่เกี่ยวข้องทุกประเภทต้องได้รับการประเมินเพื่อทราบและเกิดความตระหนักในการนำมาใช้ประโยชน์
- 1.1.2) มีการจำแนกเขตและกิจกรรมการท่อก่เกี่ยวข้องที่ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การกำหนดมาตรการหรือเงื่อนไขของการพัฒนาตามศักยภาพของพื้นที่

- 1.1.3) มีแผนพัฒนาและการบริหารจัดการที่อยู่ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับได้ของทรัพยากร ทั้งกายภาพ ชีวภาพ และสังคมวัฒนธรรม มารองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน
 - 1.1.4) มีการบำรุงรักษาแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้ทั้งมาตรการควบคุมและฟื้นฟู
 - 1.1.5) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งชาวบ้าน คนจัดการและนักท่องเที่ยว จะต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการ การท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ การอบรมนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร และอบรมมัคคุเทศก์อาสาสมัคร
- 1.2) **ด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ**
- 1.2.1) สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ต้องกลมกลืนกับภูมิทัศน์เดิม โดยจะต้องมีเกณฑ์ในการควบคุมผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
 - 1.2.2) ผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องเปิด โอกาสให้ผู้มาเยือนมีโอกาสศึกษาเรียนรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว
 - 1.2.3) ระดับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่างต้องอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ที่ชุมชนร่วมกันกำหนดไว้ และสอดคล้องกับขีดความสามารถการรองรับในทุกด้าน
 - 1.2.4) นักท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินระหว่างมาเยือนหรือพำนัก
 - 1.2.5) มีข้อมูลการสื่อความหมาย ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 1.3) **ด้านตลาดการท่องเที่ยว**
- 1.3.1) มีการพัฒนาระบบธุรกิจการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์

- 1.3.2) มีการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอื่นในลักษณะของการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน
 - 1.3.3) มีการพัฒนาฐานข้อมูลในด้านภูมิหลัง ความต้องการ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามตรวจสอบและตัดสินใจในการดำเนินโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
 - 1.3.4) มีการประเมินผลตรวจสอบ และวิจัย เกี่ยวกับการแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว การลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 1.4) **ด้านการบริหารจัดการเชิงบูรณาการร่วมกัน**
- 1.4.1) ชุมชนมีวิสัยทัศน์และนโยบายในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนของตนโดยการกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน เพื่อเป็นกรอบการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน
 - 1.4.2) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการและบุคลากร
 - 1.4.3) มีการกระจายผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม
 - 1.4.4) มีแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะมีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และมีเป้าหมายการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ได้นานที่สุด มีปัญหาหรือผลกระทบน้อยที่สุด
 - 1.4.5) มีการประสานแผน และเชื่อมโยงการพัฒนา กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต. หรือเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น
 - 1.4.6) ภาวะสังคมในชุมชนต้องได้รับการพัฒนา และได้รับประโยชน์ทำให้เขาสามารถที่จะอยู่ในบริเวณนั้นได้ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ

รวมทั้งเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของคนในชุมชนและเกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

- 1.4.7) ภาวะเศรษฐกิจในชุมชนต้องได้รับการพัฒนา โดยต้องจัดการคนในชุมชนให้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจำหน่ายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว หรือเกิดการจ้างงานในแหล่งท่องเที่ยวเกิดการกระจายรายได้ การสร้างอาชีพใหม่ ให้แก่คนในชุมชน มีการนำรายได้จากภายนอกเข้าสู่ชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อ
- 1.4.8) สิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตในชุมชนต้องได้รับการพัฒนา โดยมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไฟฟ้า ถนน ในแหล่งท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นด้วย
- 1.4.9) หน่วยงานภาคเอกชนและภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาต้องให้การสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นฟื้นฟูธรรมชาติและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2) การพัฒนาทักษะแรงงานด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีสิ่งที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งคือ การพัฒนาทักษะแรงงานด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวและการพัฒนาศักยภาพในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจะต้องดำเนินการโดยการพัฒนาทักษะความสามารถให้กับสมาชิกชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ให้สามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวตามศักยภาพของพื้นที่และเกิดผลเสียน้อยต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด โดยการอบรมให้ความรู้ทางวิชาการ การสาธิตและการทดลองนำไปปฏิบัติ ซึ่งการอบรมดังกล่าวได้ใช้วิทยากรจากภายนอก และมีบางกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการพัฒนาทักษะได้ประชุมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน

การพัฒนาทักษะดังกล่าว ได้กำหนดให้มีการอบรมใน 3 ด้านใหญ่ๆ คือ 1) สมรรถนะในการประสานงานและจัดการการท่องเที่ยว 2) สมรรถนะในด้านการวางแผนพัฒนา

กิจกรรมการท่องเที่ยวและลงมือปฏิบัติตามแผนตามศักยภาพของพื้นที่และให้มีผลกระทบน้อยที่สุด และ 3) สมรรถนะการปฏิบัติงานเป็นมัลติเทสท์ชุมชน โดยแยกเป็นหัวข้อการพัฒนาทักษะย่อย 22 หัวข้อ คือ

- (1) การจัดระบบบริหารจัดการและการวางแผนปฏิบัติงานนำเที่ยวโดยชุมชน
- (2) ความเข้าใจในการจัดปัจจัยพื้นฐานสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างสมดุล
- (3) ความรู้และเจตคติในการสร้างความสัมพันธ์อันดีของการมีส่วนร่วมในการทำงานและประสานประโยชน์กับทุกฝ่าย
- (4) ความรู้และเจตคติในการสร้างความเข้มแข็งเพื่อเสริมการท่องเที่ยว
- (5) ความรู้และเจตคติในการสร้างการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เข้มแข็ง มั่นคง ปลอดภัย และเชื่อถือได้
- (6) ความรู้และความเข้าใจในการจัดรายการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและเปิดรับข้อมูลป้อนกลับ
- (7) ความรู้และความเข้าใจในการให้บริการข้อมูลการตลาดแก่นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ
- (8) ความรู้และเจตคติในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน
- (9) ความรู้และความเข้าใจเรื่องผลกระทบและวิธีการที่จะป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว
- (10) ความรู้ เจตคติ และทักษะในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างการและเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับผู้มาเยือน
- (11) ทักษะ และเจตคติในการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีผลกระทบน้อยที่สุด
- (12) ความรู้ความเข้าใจและทักษะการติดตามผลกระทบการเปลี่ยนแปลง
- (13) ความรู้และทักษะในการนำเที่ยวในชุมชน
- (14) ความรู้ เจตคติและทักษะในการปฏิบัติงานต้อนรับและส่งนักท่องเที่ยว

- (15) ความรู้ เจตคติและทักษะในการนำเที่ยวที่สอดคล้องกับหลักกฎหมาย จริยธรรม และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- (16) ความรู้ ความเข้าใจแนวทางการพัฒนาความรู้และทักษะในการนำเที่ยว
- (17) ความรู้ เจตคติและทักษะในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว
- (18) ทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้มาเยือน
- (19) ความรู้และทักษะในการประสานการเคลื่อนที่ของกลุ่มนักท่องเที่ยว
- (20) ความรู้และทักษะในการจัดการความยุ่งยากและข้อขัดแย้งกับกลุ่ม นักท่องเที่ยว
- (21) ความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการเตรียมบรรยายหรือกิจกรรมแก่นักท่องเที่ยว
- (22) ความรู้ เจตคติ และทักษะในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้มาเยือน

ระยะที่ 3 การประเมินผลการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

การวิจัยในระยะนี้เป็นการดำเนินการเพื่อประเมินผลการดำเนินการพัฒนา ประกอบด้วยกิจกรรมการประเมินแบบมีส่วนร่วมร่วมกับสมาชิกในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อถอดบทเรียนที่เกิดจากการดำเนินการพัฒนาและการประเมินผลโดยใช้วิธีการเชิงปริมาณ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้วางรูปแบบเนื้อหาการประเมินออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- (1) การประเมินความสามารถในการสร้างอำนาจต่อรองและจัดระบบการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจะเป็นการประเมินจากความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การแสดงภูมิปัญญาหรือระบบคิดของสมาชิกในชุมชนต่อการรวมกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน การกำหนดโครงสร้างและกลไก การดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม การเรียนรู้ของกลุ่ม และผลการดำเนินการของกลุ่มต่อสมาชิกชุมชน ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้จะใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) ตามประเด็นการประเมินหรือองค์ประกอบที่กำหนด

(2) การประเมินผล โดยประเมินการพัฒนาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ศักยภาพในการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ศักยภาพในการกระจายรายได้ในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการประเมิน ซึ่ง จะทำการประเมินก่อนและหลังการพัฒนา ดังนี้

(2.1) ประชากรที่ใช้ในการประเมิน คือครัวเรือนในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในการท่องเที่ยวทั้ง 8 จังหวัดๆ ละ 30 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 240 ตัวอย่าง

(2.2) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน คือ แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะทั่วไปทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ ของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 แบบประเมินความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ตอนที่ 3 แบบประเมินศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 แบบประเมินศักยภาพในการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

ตอนที่ 5 แบบประเมินศักยภาพในด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชน

ตอนที่ 6 แบบประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

(2.3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการจัดกลุ่มระดมความคิด(Focus Group Discussion) ทั้งก่อนและหลังกระบวนการพัฒนา

(2.4) การวิเคราะห์ข้อมูล

(2.4.1) การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติแบบพรรณนา(Descriptive Statistics) ประกอบด้วยค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

(2.4.2) การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ใช้สถิติพรรณนา ประกอบด้วย ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งการเปรียบเทียบประสิทธิผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวก่อนและหลังการพัฒนา โดยใช้ค่าสถิติ t-test